

Over de taal van Markelo

De taal van Markelo: Twents-Graafschaps

Hieronder is de streektaalkaart van Nederland uit de Bosatlas afgebeeld. Markelo ligt daarop ten westen van het licht oranje gebied, in het gebied waar een variant van het Nedersaksisch wordt gesproken die Twents-Graafschaps wordt genoemd. Iets meer naar het oosten wordt Twents gesproken volgens Jo Daan, die deze kaart in 1968 tekende voor de *Atlas van Nederland*.

Voor de grens tussen Twents en Twents-Graafschaps baseerde ze zich op het boek *Taal en volk van Twente* uit 1948, van H.L. Bezoen.

Naar: de streektaalkaart uit De Bosatlas van Nederland. Groningen 2007.

De grens tussen het “echte” Twents en Twents-Graafschaps werd in 1948 door Bezoen getrokken. Ten noordoosten van de grens zei men toen *keark* of *kearke* voor ‘kerk’ (in het ‘echte’ Twents), meer westelijk *kaarke* of *karke*. In Markelo is het *kaarke*.

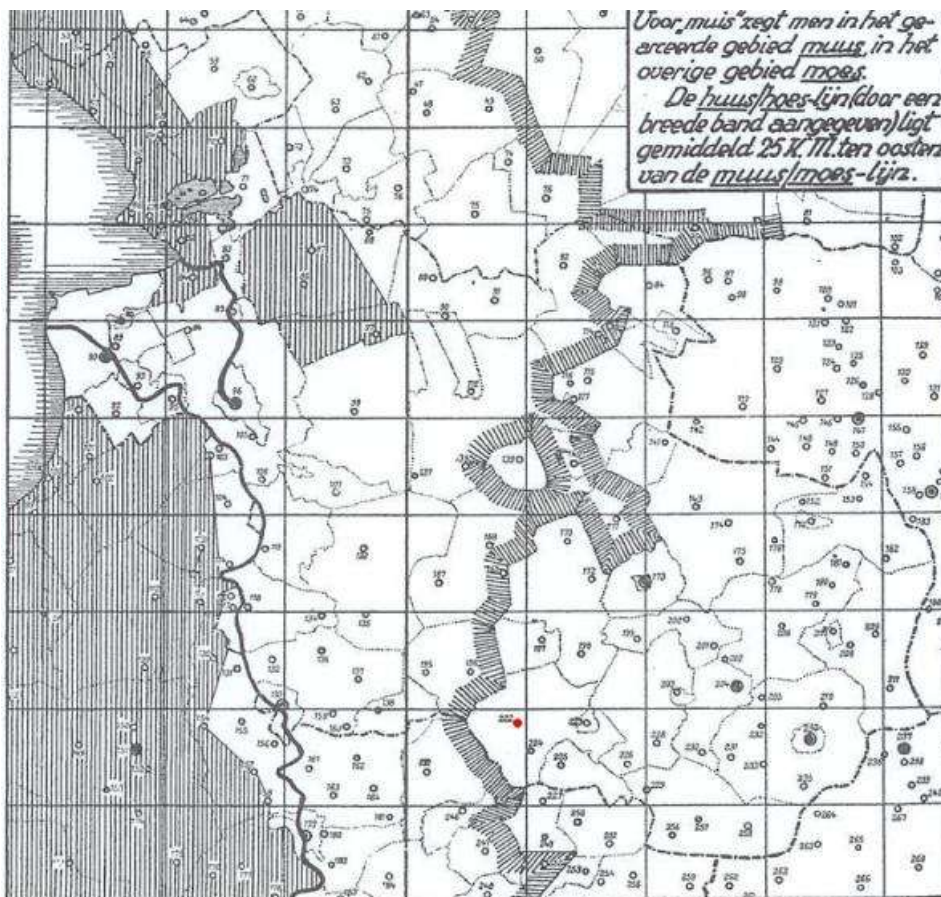
In heel Twente, zowel west als oost, wordt echter niet *steark*, maar *staark* gezegd voor ‘sterk’; Markelo heeft hier ook *staark*.

Meer westelijk van Markelo wordt Gelders-Overijssels gesproken, wat we in Overijssel vaak Sallands noemen. Op de kaart hierboven is dat het donkeroranje gebied.

Jo Daan trok de grens tussen het Gelders-Overijssels (oranje) en het Twents-Graafschaps (rood) op basis van het verschil tussen *vuur* = Ned. vuur ten westen, en *veur* = Ned. vuur ten oosten. Zij baseerde zich ook hierbij op de grens die Bezoen in 1948 (in *Taal en volk van Twente*, p. 194 e.v.) heeft getrokken.

Markelo valt in het Twents-Graafschaps gebied: men zegt hier nog steeds *veur* voor Ned. vuur (*veurkorf*, *veurtange* etc.; deze gegevens komen uit het *Woordenboek van Overijssel*).

In de buurt van deze grens ligt ook de *huus-hoes*-grens; die loopt ongeveer van noord naar zuid dwars door de provincie (zie de kaart hieronder): *hoes* ten oosten (Twents), *huus* ten westen. Markelo (de rode stip) ligt in het *hoes*-gebied.

In de

Huus-hoes/muus-moes-kaart van G.G. Kloeke. Uit: Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), Overijssel. Deventer 1931, p. 840.

Meer oostelijk, in het "echte" Twentse gebied, zegt men *nich* voor 'niet', en een *wich* is daar een meisje. Beide komen in Markelo niet voor: hier zegt men *neet*, en *meiken*.

Twentse woorden die weer wel in Markelo voorkomen zijn bijvoorbeeld:

onmeunig, in bijv. *onmeunig hete*, *onmeunig lekker* (= heel erg heet, lekker);
aait, in bijv. *den weet aait als better* (= die weet altijd alles beter);
bokse (= broek), in bijv. *spiekerbokse*, *lange bokse*.

Meervouden

Behalve de “gewone” meervouden op *-en* of *-s* kennen de Oost-Sallandse en Twentse dialecten ook meervouden van zelfstandige naamwoorden met klinkerwisseling (umlaut). In Markelo hebben dergelijke meervouden vaak de uitgang *-e*; maar soms ook geen uitgang (N.B. alleen achterklinkers kunnen umlaut krijgen; de *i* en de *ea* in het onderste rijtje dus niet):

met *-e*:

klap – *kleppe* ‘klappen’
stok – *stökke* ‘stokken’
voot ‘voet’ – *veute* ‘voeten’
boom – *beum* ‘bomen’
moes ‘muis’ – *muze* ‘muizen’

zonder *-uitgang*:

vogel – *veugel* ‘vogels’
vinger – *vinger* ‘vingers’
eapel ‘aardappel’ – *eapel* ‘aardappels’

Uit de woordenschat van ’t Maarkels

Wat denkt u dat de volgende woorden en zinnestukjes betekenen:
(de oplossing vindt u aan het eind, na *Verder lezen/studeren*)

1. *Zeet die jongs meka is houwen.*
2. *Ie möt die lappe millenduur schuren.*
3. *Het kleine jungske rekken nor ’t koekjestrümke.*
4. *Hij kwam doar zo samtiedelijk anlopen.*
5. *De witte bi’jen vleeft.*

Verder lezen/studeren

De zinnen en voorbeeldwoorden die in dit stukje gegeven zijn, zijn afkomstig uit het *Woordenboek van Overijssel*, waarin dus behoorlijk wat taalmateriaal uit Markelo te vinden is.

Daarnaast kan men zich oriënteren in meer algemene werken, waaronder:
Taal en volk van Twente, van H.L. Bezoen (Assen 1948);

Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), *Overijssel*. Deventer 1931;
Bloemhoff, H., J. van der Kooi, H. Niebaum en S. Reker (red.), *Handboek Nedersaksische taal- en letterkunde*. Assen 2008, speciaal p. 65 vv. en 240 vv.

Het boek van Bezoen en het artikel van Kloeke zijn op deze site in de kennisbank te vinden.

Oplossingen:

1. Zie die jongens mekaar eens slaan.
2. Je moet die lap doormidden scheuren.
3. Het kleine jongetje rekte zich naar het koekjestrømmeltje.
4. Hij kwam daar zo op zijn gemak aanlopen.
5. Het sneeuwt.